

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Niels Fr. Rasmussen

Søren Hyldegaards erindringer

Forord

Nærværende lille bog rummer kun et uddrag af det store erindringsmateriale, som forelå fra Søren Hyldegårds hånd ved hans død i 1950. Det må derfor beklages, at de bestræbelser, der den gang udfoldedes for at få udgivet erindringerne i deres helhed, ikke kunne realiseres.

Det her foreliggende uddrag er foretaget i forståelse med hr. red. A. Winther, Ringsted, som Søren Hyldegård i sin tid havde betroet at bearbejde hans manuskript med udgivelse for øje.

Idet jeg takker bestyrelsen for Sorø Amts Historiske Samfund, fordi den gav plads for erindringerne i samfundets årbøger, udgiver jeg denne lille bog som særtryk, – i pietet mod Søren Hyldegårds og min egen hjemstavn, Farendløse sogn.

Ryeshus, i august 1972.

N. Fr. Rasmussen.

Søren Hyldegaards erindringer

Ved Niels Fr. Rasmussen

Fra flere sider er jeg opfordret til at nedskrive mine erindringer. Navnlig har Ole Hansens broder, sognefoged Peter Hansen, Høm, gang på gang sagt til mig, at jeg burde gøre det, og tilføjende: men ikke som Ole, der kun fik begyndt, men aldrig fortsatte sine erindringer.

Det ville ellers have været interessant for os, som på nærmeste hold kendte Ole Hansen, herigennem at erfare, hvorfor han med sit fra ungdommen radikale grundsyn på samfundsforholdene, gik bort fra os, der som han betragtede V. Hørup som vor fører, ud fra det syn, at skal der drives demokratisk politik i Danmark, så må det være i forståelse med de „små“ i samfundet. I stedet for gled han mere og mere over til den unge Alberti, til skale for demokratiet, og desværre senere ikke mindst for ham selv personligt.

Hvor var det synd, og hvor gjorde det mig ondt for ham, da han uden egen skyld faldt så hårdt ved Albertis bedragerier i 1908. Det var mig derfor også en stor glæde, da han senere blev valgt til landstingsmand, og blev dette tings udmærkede formand.

Før jeg påbegynder mine erindringer, vil jeg gerne anføre, at jeg har været meget betænkelig ved at nedskrive disse, fordi den personlige form, jeg må give dem, hvis de engang kommer frem for offentligheden, let kan få udseende af, at jeg har villet prale med egne gode gerninger. Dertil vil jeg have lov at sige, at der måske nok er nogle, der vil opfatte det sådan, men det er ikke rigtigt.

Jeg ved med mig selv, at jeg i al min offentlige virksomhed har søgt at bevare tjenersindet, og hvis det er lykkedes mig at udrette noget til gavn for egen og samfundet, så ved jeg, at det skyldes for en meget væsentlig del, de mange udmærkede mænd og venner jeg har haft som medarbejdere.

Jeg er født på Hyldegården i Tvindelstrup d. 26.-7.-1864, døbt, konfirmeret og gift i Farendløse kirke.

I dåben fik jeg navnet Søren Jensen. Fadder var bl.a. gmd. Hans Olsen i Høm, og min gudmoder var hans kone „Sidse Hans Olsens“,

som hun kaldtes i daglig tale. (Se nærmere om disse mennesker i J. V. Christensens bog „Den første Bonde i Kongens Råd), udg. 1929). Min gudmoder var en elskværdig og efter sin tid sikkert en meget dygtig kvinde; overfor mig var hun i mine drengeår, som om jeg kunne være een af hendes egne. Vore forældre kom ikke så sjældent sammen, og børnene var tit med; ved sådanne lejligheder fik jeg altid en „specie“ af gudmoder, og det var mange penge for en dreng den gang. Hans Olsen var en frisk og fornøjelig mand, mere oplyst og intelligent end bønder i almindelighed på den tid. Ved disse selskaber spillede mændene gerne „sjavs“ med es-makker; dette spil gav anledning til mange misforståelser, og jeg kan endnu høre Hans Olsens høje og smittende latter, når han havde fået en af sine medspillende på glatis. Vi børn legede og dansede i øverstestuen, når vi var i Høm; her spillede gamle Jacob Spillemand for os enkelte gange, – hvor blev han gal, når vi ikke holdt takten, så holdt han pludselig op at spille, gav os en omgang bebrejdelser, begyndte så igen at spille og trådte takten hårdt i gulvet.

Min fader, Jens Sørensen, var født 1819 på Nygård i Tolstrup, Sct. Hans landsogn; hans fader Søren Mortensen var fæster og hovbonde under Ringsted kloster. Fader fortalte gerne om livet på hovmarken, og hvor fortvivlet det var, når de ikke kunne få arbejdet udført ordentligt hjemme, fordi de skulle møde på klosteret; ligeledes fortalte han mange historier om ægtrejser med sæd til Køge, hvor de selv måtte bære de tunge sække opad flere trapper på magasinerne; også om deres køreture fra hjemmet og til København med sæd, smør og flæsk havde han meget at fortælle sin videbegærlige dreng. Ikke mindst drejede fortællingerne sig om ophold i kroerne, hvor drik og slagsmål var meget almindeligt. Man kørte som regel hjemmefra ved 9-tiden om aftenen og kom hjem næste aften ved midnatstid.

Min fader havde tre søskende:

- 1) Morten Sørensen, ejer af Rødstensgården i Høm.

- 2) Kirsten, gift med Thomas Kjeldsen, Veterslev.
- 3) Ane, der blev gift med en karl, som tjente på hjemgården, Lars Jensen hed han, og han fik gården i fæste.

Ane var en stille kone, og da hun helt fra ungdommen var meget tunghør, satte dette sit præg på hende. Som landmand, navnlig til markbruget, var Lars Jensen ikke uden dygtighed; også hestene interesserede ham meget, disse var altid meget velholdte og flotte, navnlig husker jeg nogle smukke skimler, og han var en meget dygtig kusk; der var fart i hans kørsel; når han kom kørende ind på Hyldegården, var det som lyn og torden, hen foran gangdøren, smed linerne ud på ryggen af hestene, og disse stod nu efter det vildeste trav så stille, som om de var naglede til jorden.

Vi kom meget i faders barndomshjem. Det var gammeldags, med et stort skab i den første stue som sengested; bygningerne var meget gamle og tarvelige, men godt vedligeholdte og iøvrigt var der god orden både inde og ude. Lars Jensen var trods sit robuste og noget brøsigge ydre i virkeligheden en god mand. Han kunne skælde og smælde med folkene, men de holdt af ham alligevel; de vidste, at det var ikke så slemt ment, og de blev der som regel i flere år, han havde aldrig ondt ved at få folk. Overfor småfolk var han godgørende og tjenstvillig.

Med sin kone talte han vist ikke meget, det var også vanskeligt på grund af hendes tunghørighed. Han var manden og kommanderede over det hele, uden at det tilsyneladende generede hende.

Lars Jensen og fader kom udmærket ud af det sammen; i flere år var de i klub sammen og spillede whist en gang hver uge. Overfor mig var Lars Jensen altid en rar og fornøjelig onkel; jeg gik i hans hjem, som var det mit eget, og havde fuldstændigt frisprog overfor ham. Og hvor var han bekymret for mig, da jeg i 1887 ville afsone en bøde med at sidde på vand og brød. Han tilbød at betale bøden og tilbød mig desuden 100 kr., hvis jeg ville lade være at gå til afsoning, og det

pinte sikkert ham meget mere end mig de dage, jeg sad i Ringsted arrest. Jeg mærkede altid, og ikke mindst den gang, at han holdt af mig, som om jeg var hans egen søn.

Hans sidste år var tragiske; han blev apoplektisk og delvis lam. Det var en ynke at se den før så kraftige mand så hjælpeløs. Døden kom dog snart, og man må vel sige, som en befrielse. Hans kone overlevede ham i flere år.

De havde en eneste datter, Christine, som blev gift med naboen Jens Peter Mogensen, der senere blev sognefoged. Hun var som ung meget smuk, dygtig, energisk og livslysten. Det vakte den gang megen forundring, at hun giftede sig med den stilfærdige Jens Peter; dog det gik vist nogenlunde godt. Efter at have afstået gården flyttede de til Ringsted – medvirkende hertil var måske, at han på grund af nogle ulovlige udpantninger under provisoriet, havde pådraget sig sine sognefolks vrede, dette erfarede han på flere andre måder. Også det politiske skilte os, medens vi tidligere var kommet meget sammen, hørte dette nu op.

Hermed har jeg i korte træk fortalt om min nærmeste slægt på faders side.

Om moders slægt ved jeg ikke ret meget. Alle hendes søskende var døde, før jeg blev født, den sidst afdøde søster var gift med gårdejer Fred. Jakobsen, Trælløse. Både hun og manden døde først på året 1864 og efterlod sig en lille datter, Marie Magdalene Jakobsen, som efter forældrenes død fik ophold hos hendes faders forældre; da disse også kort efter døde, kom hun til os og blev betragtet som vor søster, og både fader og moder modtog hende, der ikke havde anden slægt, som deres eget barn. Som sådan blev forholdet også anset af andre, og der var mange, som ikke vidste andet, end at Jens Sørensens Marie var vor rigtige søster.

Begge hendes forældre var døde af tuberkulose, der var derfor hos mine forældre en stadig angst for, at sygdommen skulle være overført

til hende; men hun voksede og trivedes godt, blev et kvikt og livligt barn. I skolen var hun en af de fremmeligste; også i hjemmet blev hun efterhånden en god medhjælper for sin moder. Efter sin konfirmation lærte hun tysk og engelsk sprog samt klaverspil, hvilket var meget enestående for bønderpiger den gang. Hun var derefter på Tune Højskole og senere et års tid som husholdningselev og „ung pige“ i huset hos professor Vilh. Andersens forældre i Ringsted provstegård.

Vi havde nok hørt, at der skulle være noget mellem hende og Hans Olsens Ole i Høm (den senere landbrugsminister); vi drillede hende også dermed en gang imellem, men hun lo blot af os og sagde, at det var noget „sludder“. Men en dag kom der et brev til hende med posten; jeg husker, at hun, da hun havde brækket det, blev gloende rød i kinderne, og uden at sige noget løb hun op på sit værelse. Lidt efter kom hun strålende glad ind i dagligstuen igen og fortalte mine forældre, at Ole havde skrevet, om hun ville være hans hustru. „Og det vil jeg jo så gerne,“ sagde hun, „hvis I ikke har noget imod det.“ Det var der selvfølgelig ingen, der havde, tværtimod. Alle var glade! Jeg ikke mindst. Af alle de unge mænd, jeg kendte, var der ingen, syntes jeg, der på langt nær kunne måle sig med Ole, han var for mig den ideale unge mand, som jeg så op til, og det blev jeg forresten ved med, så længe han levede. Trods vor adskillelse i politik, var vort personlige venskab urokkeligt.

Nå, Marie syntes, det var synd, at Ole skulle gå og vente på svaret. Det blev derfor besluttet, at jeg straks skulle køre over til Høm med brev til ham. Lige efter middag fik jeg den store sorte hest spændt for enspændervognen, og så gik det raskt af sted med det gode budskab.

Ole kom ud i gården og tog imod mig. Jeg gav ham brevet fra Marie, og han bød mig ind i stuen, men løb selv ind i sit eget værelse. Snart efter kom han tilbage og fortalte forældrene om forlovelsen, mens jeg hørte på det. Også hos Hans Olsens var de meget glade for

denne forbindelse, der herved blev yderligere knyttet imellem de to hjem.

Allerede samme eftermiddag kom Ole kørende over hos os på Hyldegården, og i den følgende tid kom han et par gange om ugen. Også vore forældre og vi børn med kom meget sammen. Det var en fornøjelig tid.

Ole holdt meget af at spille kort, men han, der siden blev så kendt for sin fine l'hombre, forstod dengang kun de gamle bondespil „sol“ og „makkersjavs“. Vi lærte ham så at spille whist. Det var han meget interesseret i, og det varede ikke længe, før han var os andre meget overlegen, navnlig når vi spillede med trumf.

I det tidlige forår 1879 var Hans Olsen og min fader sammen med Ole ude at se på gårde. Det blev til mange, inden de endelig besluttede sig til at købe gården i Bringstrup ud for gadekæret. Den overtoges 1. april. Det var en gård med jord af god bonitet, men med meget gamle bygninger. Man var enige om, at den straks skulle bygges op og flyttes ud omtrent midt i marken.

Den 19. april 1879 blev Ole og Marie viet i Farendløse kirke. De kørte til kirken i købmand Bangs fine landauer og med Oles egne to store brune, nyindkøbte heste som forspand. På bukken tronede Oles fætter, Jens Jensen fra Dåstrup, som kusk og jeg som tjener. Det var et fint bryllupstog, som vakte megen opsigt.

På Hyldegården fejredes brylluppet med mange gæster, og der var ikke sparet på mad og drikke. Det gik også meget hyggeligt og morsomt, indtil gæsterne ud på natten skulle til at bryde op og påbegynde hjemturen. Da dørene blev lukket op, viste det sig at være blevet et forrygende vejr med meget stærk storm, sne og hagl. Himmel og jord stod i eet. Ingen vovede sig ud, før dagslyset brød frem, og alligevel blev det en slem tur for de mange, som havde langt hjem. Også for brudeparret var det ubehageligt. Det tog flere timer, inden Ole og Marie nåede Bringstrup. De store, kraftige heste var da fuldstændig

udasede af at slæbe den tunge landauer igennem sneen imod stormen. Vor gamle solide mand, Peter Jørgensen, som kørte for de nygifte, glemte aldrig den tur.

Næste vinter, 1879–80, begyndte forberedelserne til opførelsen af den nye gård. En stor del af vintertiden tilbragte jeg i Bringstrup, idet jeg sammen med en karl hjemmefra og 2 køretøjer hentede mursten fra Kyringe teglværk flere dage om ugen.

Den første tid var meget fornøjelig. Vi spillede whist hver aften. Ole og Marie havde fået et hyggeligt hjem i det gamle stuehus, men de nye smukke møbler passede jo ikke helt godt til de gamle stuer. – Senere på vinteren var Marie ikke rask, og hen på foråret døde hun efter at have født en lille pige, som blev døbt med navnet Ingeborg. Men også barnet døde. De kom i samme kiste og blev begravet på Bringstrup kirkegård.

Hermed var den sidste af moders slægt borte, og jeg går så over til at fortælle lidt om mine forældre og vort hjem.

Fader var en ældre karl, 33 år, da han 1852 blev gift. Hyldegården var den gang fæste under Københavns universitet, og forholdet var vistnok det, at min mors forældre, efter hvad der er sagt mig af andre, var meget forarmede og dårligt kunne skaffe afgifterne.

Bedstefader tumlede meget ude, og bedstemoder var ikke nogen god husmoder; hende har jeg jo kendt godt, da hun først døde året efter min moder, og jeg kan godt tænke mig, at hvad der er sagt om hende, er rigtig. Forholdet var altså, at der på det tidspunkt var fare for, at de skulle gå gården.

Min fader, som var en kraftig, energisk mand og som havde lidt penge, købte i 1852 gården til selvejendom for 3.200 rdl. + aftægt til mine bedsteforældre. Gårdet var frygtelig forsømt, jorderne var magre, bygningerne var meget gamle og på grund af dårlig vedligeholdelse tildels nedfaldne. Besætning og inventar næsten uden værdi. Min fader, der fik lov at lade hele købesummen indestå i gården som 1.

Søren Hyldegårds forældre med deres børn 1868. I midten Søren Hyldegård, fire år gammel.

prioritet, tog nu fat på at rense jorden; han byggede en staldlænge af kampesten og forbedrede besætningen. Her kom hans egne penge svært til nytte i den første trange tid, og nu gik det fremad. Et par år efter blev der opført en god ladelænge af mursten og egebindingsværk, og så kom man ind i bedre tider. I året 1863 blev der opført et stort og efter datiden flot stuehus af grundmur med tegltag; kort derefter opførtes den sydlige længe og øst for gården et svinehus, begge af grundmur. Så var bygningerne helt i orden. Som sagt var stuehuset stort med høje vinduer og smukke, solide fyldingsdøre både inde og til gangdøren; 4½ alen til loftet, gipsede lofter overalt og bræddegulve, undtagen i bryggeriset, hvor der var mursten på fladen, lagt i cement.

Øverstestuen var en af de få her på egnen, hvor der var god plads, derfor blev den meget benyttet til gilder og dans. Mest almindelige var listeballerne, hvor man for 3 kr. pr. par fik arrakpunch, der blev serveret i store terriner på et bord midt i dansesalen; herunder blev der sunget skåler og muntre sange, hvorefter dansen fortsattes. Når den sluttede hen på morgenstunden, blev der serveret smørrebrød med snaps og kaffe. Endvidere blev for den samme betaling givet øl, tobak og cigarer efter behag hele natten. Det lyder utroligt i vore dage, at et sådant gilde kunne holdes uden tab for værtsfolkene, men mine forældre påstod, at det var der ikke, når der blot var god tilslutning, og det var der næsten altid. Priserne var jo også anderledes den gang end nu. For eksempel 70 øre for en pot arrak, 27 øre for en pot brændevin, 3 kr. for ½ td. godt øl, 65 øre for et pund tobak, cigarer kostede 3 a 4 øre pr. stk. Smør kostede 60–70 øre pundet. Af pålæg brugtes kun, hvad man havde i huset, – men det var også godt. Musikken kostede 12 kr. for 3 mand.

Også til danseøvelser blev øverstestuerne meget benyttet. Hos os var det altid N. Frandsen fra Hjælmsømagle, som afholdt disse kurser. Han var dygtig på dette område, og i det hele var han en lille energisk mand; om sommeren var han murermester, tit med mange sven-

de. Om efteråret og om vinteren var han jæger, fra om morgenen og til danseøvelserne begyndte; i mere end 60 år var han danselærer her på egnen. Han var et oplivende moment i et selskab, – altid fuld af godt humør og oplagt til narrestreger. Hvor har vi haft mange fornøjelige timer sammen, jeg kunne fortælle et utal af muntre historier om ham.

Dagligstuen var en stor stue ud til gården, beliggende mellem begge indgange for folkene som for familien. Møblerne bestod af 1 gl. Bornholmerur, et stort svært bord, en kort bænk for bordenden, hvor 1. og 2. karlen havde plads. En lang bænk langs væggen, hvor først drenge derefter husmanden havde sæde.

Pigerne stod op foran bordet og spiste. Fik vi for eksempel grød til middag, kom der to store fade ind på bordet. Folkene tog så deres træeller hornskeer, som var anbragt i hasperne ved vinduerne. Når de spiste, dypede de alle grøden i det fælles smørhul, eller rettere fedthul, for det var som regel stegfedt, der anvendtes hertil. Derefter fik hver en tyk „rundtenom“ rugbrød med stegflæsk. Mændene slikkede derefter deres skeer med tungen og satte dem på plads, – så var den opvask ordnet.

Omtrent på samme måde foregik spisningen ved „herskabet“s bord nederst i stuen, dette var dog af mindre format, med klapper til at slå op, omgivet af brædestole, og langs væggen en meget stor mahogni-sofa med voksdugsbetræk. Maden her var af samme slags, og serveringen ikke meget forskellig fra folkenes bord.

Kostalden var alt andet end god; der var tykke kampestenmure med små halvrunde trævinduer, – der manglede både lys og luft. Gulvet var toppede brosten, og der var intet afløb. Ajle blev der ikke meget af, da kreaturerne væsentlig blev fodret med høg og halm. Halmen blev for en del skåret i lang hakkelse og lagt i trækrybberne. Kraftfoderet bestod af udblødt havre og blandsædsskrå, der blev stænket oven i hakkelsen. En gang om dagen blev kreaturerne drevet

ned til en vanding, om vinteren i hård frost var det en kold tur for dem; de var på sådanne dage hurtigt færdige med at drikke og skyndte sig tilbage til stalden. Senere, først i halvfjerdsere, kom der stenkrybber i stalden, og vi begyndte at iblande den udblødte skråning med lidt rapskager og hvedeklid; dette var et stort fremskridt, som hurtigt mærkedes på mælkeydelsen; denne steg til 10 a 12 kg mælk for nymalkede køer, medens den tidligere var højst 8 kg.

Under sommerens græsning var mælkemængden dog noget højere, vi kunne da have op til 100 kg mælk om dagen. Kvægbesætningen var gerne 15–16 køer, 1 tyr og 2–3 kvier og blev væsentligst rekrutteret ved indkøb.

Mærkeligt nok var der næsten ingen sygdom blandt kreaturerne i denne tarvelige stald, kun lidt stivsyge nu og da, men det var ikke slemt trods den dårlige staldepleje.

Hestestalden var betydelig bedre med gode båse, ret bred grebning og en stor foderlo foran krybberne. Hestene blev plejet og passet godt. Om morgenen blev de striglet, børstet, pudset og fik dækkener på, de blev også fodret forholdsvis langt bedre end køerne. Vi havde en stor hakkelsesmaskine til hestekraft og skar som regel 1 havreneg og 2 rugneg sammen. I såtiden og om efteråret i den travle tid fik de ekstra „pålæg“ i form af udblødt havreskrå, vore heste var da også næsten altid fede og kønne. De fleste af vore heste var af eget tillæg, ret store og kraftige og af livligt temperament, af gammel sjællandsk race, antagelig iblandet blod af de stærke stodhingste fra det gamle Frederiksborg stutteri. Fader holdt meget at at være flot kørende; med det formål prøvede han nogle gange at holde hopper til fuld- eller halvblodshingste som „Vesten“ på Adamshøj og „Garibaldi“ på Nordgården. Det blev også dejlige dyr, men folkene magtede dem ikke. Fader var heller ikke dristig ved at køre dem, for ikke at tale om moder, som ikke var til at formå til at stå op på vognen, når de var forspændt. De blev alle solgt som ganske unge og til gode priser. Fader

vendte derefter tilbage til den sjællandske landhest, den passede bedst her.

Svinehuset lå op til møddingen, øst for gården. Der var 4 ret store stier med murstensgulv på kant og med bræddeloft. Imellem stierne var tykke mure, det var solidt, men egnede sig bedst til fedesvin, – smågrisene kunne ikke trives der, dem blev der indrettet rum til i laderne. Vi havde gerne 2 grisesøer af ubestemmelig race, korte, tykke og som regel sortplettede. Vi fedede de såkaldte Tysklandssvin, der gerne skulle veje mindst 300 pd. Til husholdningsbrug slagtede vi gerne et par „bamser“ på ca. 400 pd. samt en lille gris til julen, og forøvrigt blev de enkelte grise, som ikke rigtig ville trives, slagtet og taget med til København sammen med sæd og smør.

Af får havde vi gerne 8 a 10 stk. samt en vædder. Lammene blev solgt til en slagter fra Valby, som selv hentede dem; vi slagtede sjældent lam selv. Derimod blev der gerne slagtet 1 a 2 får om efteråret til husholdningen. Af talgen støbte moder lys, – det var en hel fest for mig at få lov til at være med ved dette arbejde. Disse lys brugtes væsentligst til staldlygter og til at gå med i bryggers og kælder m.m. I stuerne havde vi desuden olielamper og senere petroleumslamper. Jeg husker så tydeligt den ængstelse, der var for at bruge disse lamper; man var bange for, at de skulle eksplodere, men det varede ikke længe, før man vænnede sig til dem og glædede sig over det dejlige lys. Der gik dog mange år, før man vovede at bruge dem i staldene.

Kosten hos os var altid kraftig og rigelig. I sommertiden stod man op ved 4-tiden, spiste morgenmad kl. 6. Som regel 1 hel spegesild til hver mand (vi købte 1 tønne ad gangen af professor Høffdings far, der havde forretning på hjørnet af Nørregade i København). Sildene kom ind på bordet på et brædt, man tog så sin lommekniv, hvormed man tog indmaden ud og lagde tilbage på brædtet; derefter spistes mælkebrød. Til silden spistes bart rugbrød efter behag.

Folkene tog selv øl med i en trædunk, når de tog i marken. Kl. 9 blev der bragt 2 rundtenommer rugbrød med fedt og pålæg, spegepølse og ost, samt 2 snapse til hver ud i marken, dette kaldtes halkmiddag (egentlig halgmiddag = halvgående middag).

Brændevin blev der drukket meget af i de tider. Vi havde et træanker med 21 potter, i høstens tid var dette knapt nok til en uge; men fader indførte den skik at give brændevinspenge til dem, der gav afkald på snapsen; heraf havde han gode resultater. Navnlig de unge karle ville hellere have pengene. Mange brugte at købe halvt af 7 pct. og 8 pct. brændevin – man sagde så, at det var 15 pct. brændevin; prisen var 24 øre pr. pot. Den bedste kostede 27 øre pr. pot.

Fra kl. 12 til 1,30 holdt man middag. Kl. 4 midaften med mad som om formiddagen. Kl. 7 var det fyraften, og kl. 7,30 spistes aftensmad, som regel varmt mælkebrød eller grød.

„De sæles stue“, som folkene sagde, var soveværelset og tillige dagligstuen for far og mor, når de om aftenen trak sig tilbage for at være alene.

Kom der enkelte fremmede til kortspil eller lignende, havde de også ophold her; herfra var en dør til spisekammeret, så der kunne serveres mad og kaffe m.m. uden at passere den forreste stue.

Soveværelset var beliggende til haven. Møblerne var følgende: 2 store senge med brædebunde og løs rughalm, som ofte blev udskiftet, 1 underdyne og en meget tung overdyne. Et pænt glt. mahognibord, en sofa og stole med rørsæder.

Den fine stue var havestuen med dør fra hovedindgangen, do. til haven og til øverstestuen; her var pæne plys-møbler, sofa med stole, stort spejl med konsol, og, medens Marie var hjemme, tillige klaveret. Denne stue blev kun sjældent benyttet. Ved større selskaber var det gerne kvindernes stue. Ved sådanne lejligheder spiste man i øverstestuen og spillede kort i de førstnævnte stuer. Efter spisningen var øverstestuen til rådighed for børnene og de unge, hvor der blev dan-

set, leget panteleg o.s.v. Ved disse sammenkomster var der altid høj humør, men soldet blev der ikke. Udover enkelte snaps til maden og et par glas punch blev der ikke drukket spiritus.

I den nordre ende af huset, over kælderen, var pigeværelserne. Karlene havde deres kammer i den vestre ende af den nordre længe. Det var et uhyggeligt rum, med lergulv og senge sammentømret af rå brædder med plads til 2 karle i hver seng, og dog var det bedre end de fleste andre steder, hvor kamrene som regel var i direkte forbindelse med staldene, hvilket havde den fordel, at det var varmere, men sundt var det ikke. Hos os var det koldt men friskt, og jeg kan ikke erindre, at der nogensinde har været sygdomme af betydning her.

Min moder var dygtig til at brygge øl; vi købte malt fra Skelby maltgøreri, eller byttede med byg. Maltet blev malet på en stor stenkværn; dette var et strengt arbejde, som karlene måtte udføre. Humlen blev købt på de store markeder i Ringsted, hvor der kom fynske humlehandlere, som stod på „Lilletterv“ og falbød deres varer. Af 1. urt blev der altid taget 2 fjerdinge, hvoraf 1, efter at den var afgæret, blev lagt hen til „gammelt øl“; den anden til brug for gæster som „godt øl“; en del af dette blev tappet på flasker med sukker og rosiner i. Bagefter kom „det tynde øl“, som blev fyldt på halvtønder og derfra tappet på en stor trækande med en tud, om hvis spids var støbt en krans af bly; heraf drak alle i huset. Dette øl var, når det havde ligget noget, og særlig i den varme tid, blevet noget syrligt; man hjalp så på det ved at komme lidt sukker i kanden, – så var det godt igen, og det blev drukket til sidste dråbe.

Bagning af grovbrød og sigtebrød er aldrig foretaget i mit hjem, stuehuset havde ingen bageovn. Vi leverede rug til bageren i Farendløse og fik så lige så mange pund brød hjem som vi havde leveret rug. Bageren skulle så leve af den vægtforøgelse, brødet havde fået ved det vand, der var kommet i dejen, – måske han dog fik lidt byttepenge. Rugen blev altid leveret forud; vi hentede så selv brødet, som regel

en gang om ugen, og det var store kvanta, der blev brugt, 8 a 10 store 10 pundes brød ad gangen var det almindelige.

Med de primitive møllerimaskiner, man havde den gang, og med den alt andet end hygiejniske måde, som æltningen af dejen foregik på, enten det nu var med hænderne eller fødderne, samt de gamle tarvelige ovne, så vil man forstå, at det daglige brød den gang var af langt ringere kvalitet end det fortrinlige rugbrød, vi får nu om dage. Men var det end hårdt og tørt og ikke så sjældent mindre godt bagt, når blot den gode varme håndskummede mælk kom på, så var det en sund og velsmagende kost alligevel.

Selvfølgelig blev der bagt mange ting i hjemmet både til højtiderne, og når der kom fremmede. Franskbrød, sandkage, småkager, æble-skiver, tynde pandekager, vafler og brødkage var meget almindeligt som dessert efter steg ved gæstebud. Mere end een ret serveredes sjældent, og dessert var heller ikke så almindeligt, men gik det højt, kom hertil, foruden de billige snapse til maden, en flaske kirsebærvin til 60 øre flasken, – så var der vel nok fest!

Mine barneår var en lykkelig tid. I mine første leveår var jeg noget pylret, havde bl.a. „engelsk syge“, hvorfor moder søgte hjælp hos den kloge kone i Tjørnehoved ved Præstø. Som lægemiddel fik jeg røde og gule uldtråde, som der var „læst over“ af den kloge kone. Disse tråde blev bundet om hals og arme for at værne mig mod onde anslag, desuden blev jeg hver aften smurt på alle led i legemet med enebærolie. Min fader troede ikke på denne kur, han syntes det var latterligt, men desuagtet kørte han flere gange de mange mil for at hente ny forsyning; men moder havde en god forbundsfælle i min gamle barnepige, Maren Sofie; hun var en stor, grov kvinde, men hjertensgod, der var for hende slet ingen tvivl om, at kuren nok skulle hjælpe. Maren Sofie var hos os i mange år, hvor mange ved jeg ikke, men det har nok været mere end 20 år. Maren Sofie var som sagt en god kvinde, navnlig overfor mig, og det var derfor ikke underligt, at jeg

holdt meget af hende. Om det nu var den omtalte kur, eller det var den gode pleje, der var skyld deri, så var resultatet, at jeg rettede mig, jeg havde dog flere ret slemme børnesygdomme, som jeg kom godt over; men da jeg var omtrent 6 år gl., kom der en difteritisepidemi, hvor vi børn alle var stærkt angrebne på een gang. Mine forældre har fortalt mig, at den gamle „buldrebasse“, men iøvrigt velmenende distriktslæge Verner, Ringsted, havde fuldstændig opgivet mig, medens han nok mente, at mine søstre klarede sig; men det gik anderledes, jeg kom mig, medens min kære søster Kristine, som var 10 år gl., døde. Dette var en stor sorg for mine forældre, hun var sådan en rar, god og stille pige, som også jeg, så lille jeg var, sørgede meget over. Jeg husker så tydeligt begravelsesdagen, hvor hele gården var fuld af vogne med folk, der ville følge, og da jeg blev taget op af sengen, svøbt ind i tæpper og på en piges arm båret ind i stuen, hvorfra jeg kunne se, at de kørte bort med min søster i hendes hvide kiste, da græd jeg ustandseligt.

Mine forældre var meget forskellige. Fader var, som tidligere nævnt, kraftig, energisk og næsten altid i godt humør, – han har sikkert været en pæn og rask „hovkarl“, da han var ung. Overfor mig var han god, og selv om han tit bebrejdede mor, at hun pylrede for meget om mig, så var han såmænd godt med til at forkæle mig. Fader var dygtig på mange områder, han var for eksempel husflidsmand, og på sit ret store værksted reparerede han alle mindre redskaber selv. Forholdene havde i halvfjerdserne bedret sig ganske betydeligt økonomisk for mine forældre. Efter at fader med stor dygtighed havde gennemført både mergling og dræning, høstede han ualmindelig godt på den stærke lerjord, og med de høje sædpriser var det jo noget som gav penge, og da man stadig levede nøjsomt, havde små skatter og billigt folkehold, var det et tidsrum, hvor de dygtige bønder blev velhavende. Dette gjaldt også mine forældre, de havde den gang ikke så

få tusinde kroner mere i sparekassen end de skyldte i gården. At dette i nogen måde prægede hjemmet i en god retning, er en selvfølge.

Min fader var en munter mand, han holdt meget af selskabelighed indenfor rimelige grænser. Han kunne godt lide et slag kort, helst whist til 1 eller 2 øre, hvor der højst kunne tabes 4 a 5 kr. Et par glas punch gik han heller ikke til side for, men jeg har aldrig set ham beruset. Overfor småfolk var han tjenstvillig og godgørende, både med kørsel og på anden måde. Han agerede „bank“ for en hel del mennesker. Når de blot var ærlige og sanddru overfor ham, kunne de godt få både 1 og 2 hundrede kroner på deres glatte ansigt uden gældsbevis. Renter tog han ikke, men kværunter blev skarpt afviste, – de kom ikke mere end een gang for at låne penge.

Mine forældre kunne godt have folk; de betragtedes som hørende til hjemmet og delte sorger og glæder med hinanden. På dette område gav de mig en god arv, også jeg har haft den glæde at have gode folk, og det har aldrig manglet på tilbud, når det spurgtes, at vi skulle skifte folk.

Fader var ikke religiøst indstillet, man kan vel sige, at han nærmest var vanekristen. Min moder var derimod meget religiøs, nynnede tit på salmer lærte mig tidligt at bede min aftenbøn, hvad jeg har fortsat med hele mit lange liv. Mine forældre gik gerne og ikke så sjældent sammen til kirke og som regel til alters to gange om året. De satte pris på, og det blev også næsten altid gennemført, at der var nogen fra gården i kirke hver søndag.

Politisk var fader indtil provisorieårene ikke meget interesseret. I mine drengeår havde vi kun højrebladet „Sjællandsposten“, som vi havde sammen med en nabo. Vi fik kun post 3 gange om ugen, med en privat post, som kørte imellem Ringsted og Terslev. Senere kom så Ringsted Folketidende, som fader var medstifter af, og efterhånden fik vi daglig post.

Men var han kun lidet interesseret i politik den gang, så skal jeg

love for, at han blev ivrig senere, og han sparede heller ikke på mønten, når det gjaldt Venstres sag. Han deltog i alle de store møder, og han ville gerne have mig med. Jeg kan se ham for mig, som han stod i retssalen i Ringsted, trodsig og stolt, den dag i året 1887, da han blev sat i fængsel sammen med sin søn.

Min moder var en rar, mild og god kone, og vel også efter den tid en dygtig og økonomisk husmoder. Hun var en køn kone, ret høj og har som ung sikkert været en smuk pige. Efter at have tjent i Tolstrup kom hun som ganske ung til København og tjente som serveringsjomfru i gæstgivergården „Den forgyldte Nøgle“, der lå på Nørregade. Det er muligt, at hendes udtale og hele væsen i nogen måde er blevet præget heraf, i hvert fald var hun på dette område ikke så lidt forskellig fra almindelige bønderkoner her på egnen. Hun klædte sig også pænere end almindeligt; dette ytrede sig også på den måde, at hun sørgede for, at både fader og vi børn var bedre klædte, end det var skik blandt bønderne den gang. Min søster Sofie har fortalt mig, at moder havde betroet hende, at hun i København var forlovet med en politibetjent i flere år, – de to unge holdt meget af hinanden, det var derfor et drøjt slag for dem, da moder pludselig blev kaldt hjem for at redde hjemmet, blive gårdmandskone og gifte sig med den 10 år ældre karl, Jens Sørensen, som hun kun kendte af omtale. Det kunne vel ikke unngås, at denne omstændighed øvede sin indflydelse på samlivet imellem dem. Moder var til tider noget tungsindig, men fandt trøst i religionen og i sin gerning, men da hun så op til fader, som den dygtige og gode mand han var, og da hun med sin blide natur bøjede sig for ham, må samlivet imellem dem vist siges at have været godt; jeg erindrer i hvert fald aldrig at have hørt dem skændes, og de var rørende enige om alt for deres børn.

Da jeg var 5 år gl., begyndte moder at lære mig at læse, hun fortalte mig samtidig mange gamle sagn og eventyr, lærte mig også den

lille tabel, så man kan vel sige, at jeg var bedre forberedt end de fleste, da jeg som 6-årig begyndte at gå i Farendløse skole.

Lærer Skou, Farendløse, som på den tid var en ung mand først i trediverne, var en fin mand, også i ordets bedste forstand; han var en smuk mand, høj og slank, og gik med guldbryller, var en postmesterson fra Skanderborg; han havde taget studentereksamen, men da hans forældre døde, havde han ikke råd til at læse videre og blev derfor lærer. Han kom til Farendløse 1864, og da skolen netop det år var brændt, holdt han skole på Hyldegården og boede hos mine forældre.

Skou var en begavet og dygtig lærer, men han var kommet på en forkert hylde, han havde sikkert passet bedre ved en højere skole i en storby end som landsbylærer. Forholdene her var helt fremmede for ham, han var derfor slet ikke i kontakt med befolkningen, følte sig højt hævet over bønderne i almindelighed; med mine forældre var det en undtagelse. Han kom meget i vort hjem, og da han selv skulle drive landbruget til skolen, hvilket han ikke havde mindste begreb om, var det fader og møller Lassen, som i det væsentlige ordnede dette for ham.

Han var ungkarl i adskillige år, men blev så gift med sin husbestyrerinde, en husmandsdatter fra Mulstrup, der havde tjent på „højere“ steder og følte sig meget fin på det; dette gjorde ikke forholdet overfor sognets befolkning bedre, og da så provisorietiden kom, blev hans stilling som den eneste højremand i sognet ganske umulig. Man søgte at genere ham på mange måder, bl.a. ved, at vi, når Demokratisk Forening holdt sine ugentlige politiske møder i skolestuerne, demonstrativt sang så højt, at det gjaldede i hele huset: Ned med Estrup, Scavenius og Ravn“, – og andre oprørske sange. Da han også på anden måde følte beboernes ringeagt og hån, søgte han sidst i firserne sin afsked og fik en stilling som assistent i krigsministeriet, og kom vistnok aldrig mere på disse egne.

Skønt jeg så godt som nogen havde været med i demonstrationerne

imod ham, gjorde det mig i mit inderste ondt for ham, – han havde jo været en god og elskværdig lærer for mig, og en god og trofast ven af vort hjem, men de politiske forhold førte med sig, at mange gamle venskabsforhold blev brudt som følge af den kamp, der blev ført så hensynsløst fra Højre og lige så kraftigt blev besvaret fra Venstre med alle de midler, der stod til deres rådighed.

Min skolegang var for mig en lykkelig tid; jeg var lærelysten og lærer Skou tilfredsstillende på en udmærket måde denne trang. Da jeg som 9-årig kom i ældste klasse og straks ved den første eksamen blev nr. 1 – en plads, som jeg beholdt til jeg gik ud af skolen – fik jeg, helt uden for det almindelige, lov til at gå i skole hver dag, og i yngste klasses skoledage fik jeg så privat undervisning af lærer Skou, til gengæld hjalp jeg ham gerne med at undervise de små.

I skolen var jeg noget for mig selv, jeg deltog sjældent i de andre børns leg, jeg har aldrig været i slagsmål med andre drenge, ej heller uvenner med nogen af dem. Af læreren har jeg aldrig fået straf eller bebrejdelser, men tit ros og anerkendelse. Som 13½-årig blev jeg udskrevet af skolen, gik så til præst hos pastor Wolf i Nordrup de to dage om ugen. De øvrige hverdage fortsatte jeg med privatundervisning hos lærer Skou.

Pastor Wolf var en smuk og mild præst, som vi børn holdt meget af. Når jeg skriver, at jeg gik til præst, så er dette ikke helt rigtigt, jeg kørte nemlig næsten altid med vor store skimlede hest for en enspændervogn, og havde som regel fuldt læs af børn både fra Tvindelstrup og Farendløse. Om efteråret 1878 blev jeg konfirmeret i Farendløse kirke, og jeg var da både af min moder og af præsten stærkt påvirket i religiøs henseende, og den kirkelige handling, hvor jeg skulle bekræfte min dåbspagt, bevægede mit sind i høj grad. Både på konfirmationsdagen og søndagen efter ved altergangen græd jeg, store dreng, næsten ustandseligt.

Ved konfirmationen var jeg en lang men tynd dreng og ved 15

års alderen en hel stor karl, og følte mig også som sådan. Jeg var med til de voksnes listeballer, spillede kort og kegler med de ældre og klarede mig her helt godt.

Men ved denne tid begyndte min gode moder at skranke; vi søgte professor Axel Iversen, og han konstaterede sukkersyge, som den gang var ret ukendt og farlig. Moder tabte sig efterhånden meget, var træt og sløj, og i februar måned 1880 døde hun, og vi måtte nu til at holde husbestyrerinder og havde flere dygtige og propre piger som sådan.

November 1880 kom jeg på Tune Højskole hos Anders Svendsen, som var en gårdmandssøn fra Stenmarksgården i Kværkeby, han var desværre syg hele denne vinter, så vi så ikke ret meget til ham, men vi havde gode lærere i Lodal, Chr. Christensen og de to unge Niels Anton og Anders Hansen, denne sidste gik bort fra højskolen og blev direktør for Horsens Andelssvineslagteri. Vi er senere i livet mødtes mange gange ved vore slagterimøder og har haft mange fornøjelige timer sammen; han var en af de få, der sammen med grosserer Stilling Andersen, sekretær Fred. Jensen, Fredsgårde, mig selv og enkelte andre fejrede 50-års dagen for vor ankomst til Tune i forstander Brink Larsens hyggelige hjem.

Om foråret og sommeren 1881 begyndte jeg på Næstved marked og hos enkelte private at opkøbe magre kreaturer, som jeg fik lov til at tage hjem på gården, hvor jeg fodrede dem op, og derefter solgte dem til kreaturhandler Jens Jakobsen, Ringsted, der fedede dem færdig på sine drankestalde. Dette var en god forretning for mig, men mindre god for min fader, men da han så, at jeg havde nogen forstand på kreaturhandel, og da jeg havde tjent nogle hundrede kroner, så gav han mig yderligere 600 kr. og et enspænderkøretøj, hvorefter jeg sammen med den unge gårdmandssøn Lars Andersen, Havbyrd begyndte at handle med fedekøer og fedekalve, som vi afsatte på Københavns Kvægtorv. Endvidere købte vi levende svin, som vi

Søren Jensen Hyldegård, 17 år gammel.

sendte til firmaet Slomer & Wulf i Hamborg; i efterårstiden solgte vi flere hundrede polske gæs.

Hvis nogen vil spørge, hvordan sådan et par store drenge klarede sig i sådan en handel, og hvor de fik driftskapital fra? Jo, det gik ikke så galt endda. For det første var forholdene den gang vidt forskellige fra de nuværende; der var fri handel overalt, og vi havde, når jeg selv skal sige det, trods vor unge alder god forstand på at bedømme et kreaturs værdi, og når hertil føjes, at vi var meget forsigtige med indkøbene – vi lod hellere manden beholde sit dyr, end vi købte det til en pris, hvor det var tvivlsomt, om det kunne give os fortjeneste – så vil man forstå, at handelen gav god fortjeneste.

Men vi to knægte brugte alt for mange penge, navnlig vore ugentlige københavnsture, hvor vi om aftenen imellem de to markedsdage festede med kommissærerne og vore kunder, var langt fra billige.

Værst var det dog med den store driftskapital, der til tider skulle til; der klarede vi os dels med vore egne forholdsvis små beløb, og dels med forskud fra kommissærerne, som vi leverede varerne til, og når det kneb, kunne vi altid få, hvad vi skulle bruge, hos den gamle værtshusholder, Jens Nielsen i Bangs Gård, Ringsted, som så gerne gav os en formaning med på vejen, – han var en velhavende og rettænkende mand.

Denne kreaturhandel ophørte af sig selv, da jeg som 19-årig blev forlovet, og min kæreste erklærede, at hun ikke ville forlove sig med en kreaturhandler, men derimod meget gerne med landmanden Søren Jensen, – dermed var afgørelsen truffet. Handelen som forretning var slut og heldigvis med et godt økonomisk resultat, og hvad der var det bedste var, at jeg kunne slutte denne forretning, som nok kunne være farlig i den altfor unge alder, uden i nogen måde at have lidt skade hverken på sjæl eller legeme.

Nu omkring 1883–84 begyndte min politiske interesse at blive vakt; det var Ole Hansen og navnlig læge N. Christoffersen i Ringsted, der

på vore mange „doktorture“ med hest og vogn talte politik med mig, og videbegærlig som jeg var, har han sikkert forstået, at der hos mig var god jordbund for den demokratiske lære, han udviklede for mig; hans interesse for mig både den gang og senere var stor, og mange gange, når vi efter endt sygebesøg kom til Ringsted, bad han mig ind i sin stue, hvor han fortsatte sin belæring og lånte mig skrifter og bøger, også skønlitteratur og lægebøger, særlig om kønslivet og dermed følgende sygdomme.

Christoffersen var en højtbevaget, ualmindelig energisk og rettænkende mand og en meget dygtig læge; desværre var hans altfor omfattende virksomhed mere, end han kunne holde til, og gentagne gange måtte han tage ophold i længere tid på Oringe sindssygehospital. Se forøvrigt mere om denne mærkelige mand i bogen „Bransagers Artikler og Taler“.

Provisorietiden i firserne bragte mægtig fremgang for partiet Venstre, men herom kan der øses bedre af andre kilder, derimod skal det her være min opgave at fremdrage personlige minder fra denne kamptid.

Venstres organisation var først i firserne Grundlovsværneforeningen, men denne blev opløst, og der blev dannet en ny organisation kaldet „Demokratisk Forening“, som fik medlemmer i hvert sogn, med sognebestyrelse, valgkredsbestyrelse og amtsbestyrelse, der ved sin fmd. kaldet „amtmand“ tiltrådte bestyrelsen for hele landet.

Denne forening fik mægtig betydning for Venstres fremgang ved valgene og ikke mindst ved det oplysningsarbejde, der herigennem blev udført overalt i landet, – her i Farendløse blev jeg trods min ungdom, knap 20 år, straks valgt til fmd., og vi holdt nu møder i skolen hver lørdag aften i vintertiden, hvor der blev sunget sange og drøftet politik og kommunale anliggender; jeg læste desuden gerne uddrag af hovedstadsblade og Rigsdagstidende, som foreningen var abonnent

på, samt fortællinger og komediespil af folkelige forfattere som L. Budde, Emil Henningsen, Anton og Zakarias Nielsen m.fl.

Der var stopfuldt i skolen næsten hver aften, naturligvis mest mandlige, men dog også enkelte kvindelige deltagere.

I vintertiden holdtes desuden et par festlige sammenkomster, skiftevis på de gårde i sognet, hvor der var bedst plads, – tit var der en fremmed taler, men i reglen klarede vi os selv med tale og sang og senere dans til ud på de små timer, for det meste med „Tørvemosemusikken“, d.v.s. to brødre, husmændene Hans og Jens Olsen, der spillede fortrinligt på harmonika. Ud på aftenen blev der spist medbragt smørrebrød, – brændevin, godtøl, tobak og punch var på lauget, som det hed. Betalingen var i almindelighed 1 kr. pr. familie for husmænd og arbejdere, 2 kr. for karle og parcellister, 4 kr. for gårdmænd og ligestillede. Det var næsten altid fornøjelige sammenkomster.

Om sommeren deltog sogneforeningen gerne i et eller flere møder for hele valgkredsen, hvor gårdmændene stillede med befordring.

Foruden det rent politiske og selskabelige, tog foreningen også andre opgaver op. Om foråret havde de fleste jordbrugende husmænd opbrugt deres høst og manglede såsæd; gårdmændene tegnede sig da for et vist antal tønder, som regel rigeligt for forbruget, og til en lav pris i forhold til, hvad de skulle betale hos købmændene. Foreningen ordnede forholdene og opkrævede betalingen, når høsten var tilendebragt.

For at man ikke skulle stå og byde hinanden op ved skovauktionerne, som det hidtil havde været tilfældet i høj grad, men kun til gavn for de provisoriske godsejere, ordnedes nu brændekøbet gennem foreningen, således at der kun mødte en enkelt mand ved auktionen eller der købtes underhånden til alle, der havde bestilt brænde.

Den første fmd. for foreningen i hele valgkredsen var læge Christoffersen med Ole Hansen som næstformand.

Blandt de mange opgaver, som foreningen beskæftigede sig med, skal jeg nævne en enkelt.

Greven på Bregentved havde efter et valg, hvor en lejehusmand, Jens Hansen havde stemt på partiet Venstre, smidt denne ud af sit gamle hjem, – afstemningen var jo den gang offentlig og blev kontrolleret af godsejernes repræsentanter. Da dette var et af de første og grelleste eksempler af denne art her på egnen, vakte det megen harme.

Foreningens bestyrelse besluttede derfor at komme den betrængte mand til hjælp, og i den anledning blev der nedsat et udvalg med den senere folketingsmand Ole Olsen, Tjæreby, som formand. Dette udvalg købte så et større jordstykke ved Haslev, beliggende ved Terslevvejen ned til skoven; arealet var vistnok ca. 10 tdr. land, heraf overlod man så Jens Hansen ca. halvdelen på billige betingelser, denne lod var beliggende langs skoven, og man regnede derfor med, at han en gang imellem kunne få „ram“ på et af grevens gode dyr.

Desuden blev han hjulpet på flere måder for eksempel ved bygningernes opførsel, kørsel, ordning af lån m.m. Resten af jorden blev senere solgt til byggegrunde, hvorved der indvandttes et ret stort beløb, så udvalget sluttede sin virksomhed med et pænt overskud, der indgik i foreningens kasse.

Men foreningen varetog mange andre opgaver, selvfølgelig først og fremmest ved de kommunale valg og folketingsvalgene. Vejledning ved skatteudpantninger og andre, hvoraf jeg erindrer enkelte.

Blandt andet husker jeg en auktion over udpantet gods i Rådhusgården i Ringsted. Forud for denne var der sendt cirkulærer ud til samtlige sogneforeninger om at møde mandsstærkt op ved denne lejlighed. – Og jeg skal love for, at de mødte frem, hele Rådhusgården var fuld af folk, flere hundrede mennesker, og de var i krigshumør.

Politimester Thalbitser i fuld uniform var selv auktionarius, han

steg op i en vogn og oplæste konditionerne, imedens det haglede med muntre tilråb og vittigheder fra den store forsamling.

Endelig råbte han så første nr. op, det var en gammel stiv stads-vogn, – en hel museums-genstand, som var udpantet hos vor daværende folketingsmand P. Andersen, Jystrup; den blev opråbt for 100 kr., men der faldt ikke noget bud. Politimesteren erklærede da, at det var nok meningen, at der ikke måtte bydes, han ville derfor slutte auktionen som forgæves.

Men så skete der noget; pludselig lød der et højt og tydeligt bud på 50 kr., det kom fra en af de værste provisorister i Ringsted, vognmand Chr. Petersen, Nørregade, en stor kraftig, robust skikkelse, der havde opladt sin røst. Øjeblikkelig var han klemt inde af flere hundrede mennesker, der trykkede på fra alle sider. Han råbte og skreg på politimesteren om at hjælpe ham. Men politimesteren svarede: „De kunne jo lade være med at byde,“ erklærede igen, at auktionen var hævet, – holdt så en pæn lille tale til forsamlingen om at være rolige og ikke lave uorden og spektakler, da dette kunne få farlige følger.

Men forsamlingen, som havde nået sin hensigt at forhindre auktionen, tog nu det hele muntert, sang: „Ned med Estrup o.s.v.“ og fulgte så stadig syngende og med mindre pæne tilråb den „ulykkelige“ vognmand til hans bopæl i Nørregade.

Under hele turen fra Rådhusgården var han bestandigt klemt inde i forsamlingen, og nogle små knubs vankede der også, men han slap da nogenlunde uskadt hjem; han kom aldrig mere på den „galej“, deltog heller ikke i offentlige møder. Politiet viste sig slet ikke, heldigvis, ellers kunne det let være blevet en større affære.

Efter at der var dannet afdelinger af Demokratisk Forening i alle valgkredsens sogne, og jeg var blevet medlem af hovedbestyrelsen, blev jeg brugt meget som oplæser ved sognemøderne for at sætte liv i dem, på lignende måde som her hjemme (i Nordrup-Farendløse).

Min første offentlige optræden var overfor grevinden og godsforvalteren fra Giesegård, som sammen med den daværende sognerådsformand, gmd. Anders Sørensen, Nordrup, havde indbudt til et møde i Nordrup skole for at få stiftet en sygeplejeforening for kommunen.

Samme eftermiddag, som mødet i skolen skulle være om aftenen, holdt Demokratisk Forening møde hos min svigerfader, gmd. Christoffer Nielsen i Farendløse, hvor vi blev enige om, at her var en lejlighed til at sige Giesegård en „tak for sidst“, fordi de nylig, efter et valg, havde afskediget flere arbejdere og smidt dem ud af deres lejhuse, fordi de havde stemt på Venstre. Mødet, der blev holdt kl. 3 om eftermiddagen, altså midt i arbejdstiden, havde stor tilslutning af medlemmer og blev meget livligt.

Vi delte sogne op imellem os for at få tilsagt alle vore medlemmer til at give møde i Nordrup skole om aftenen, endvidere blev der valgt 2 mand til straks at meddele bestyrelsen for Nordrup sogn, hvad vi var blevet enige om, for at man også derfra kunne møde frem.

Det blev overdraget gmd. Søren Rasmussen, Farendløse, at give Anders Sørensen som medindbyder til mødet i skolen meddelelse om, hvad vi agtede at foretage. Søren Rasmussen kom snart efter tilbage og meddelte, at Anders Sørensen var meget ked af, at han var gået sammen med grevinden som indbyder til mødet, at han var ganske enig med os og bad bestyrelsen om at komme ind hos ham forinden mødets begyndelse.

Vi efterkom denne indbydelse og ventede at finde en mand, som var meget ked af den situation, han var kommet i, men det var langt fra tilfældet. Anders Sørensen, som var en kendt og fremtrædende venstremand, forklarede os nu med megen veltalenhed, at han gerne ville være ordfører, og han ville sige, at han, efter at have tænkt nærmere over forholdet, måtte erklære, at han af politiske grunde ikke kunne anbefale, men tværtimod ville fraråde at stifte den påtænkte sygeplejeforening. Jeg skal nok sige det så skarpt som muligt, tilføjede

han. Ud fra denne forudsætning blev vi så enige om at betragte ham som vor ordfører ved mødet.

Vi kom så til mødet i skolen, og det kan nok være, at der var kommet folk, ikke alene var skolestuen propfuld, men langt flere stod ude i skolegården. Det var med megen møj, og kun fordi folk villigt gav plads for os, at vi fik en beskedent plads på en af de bageste bænke i skolestuen.

Grevinden og godsforvalter Seehusen var ankommet og havde plads ved siden af katederet, hvor der også var en ledig stol til Anders Sørensen. Så tog mødet sin begyndelse. Godsforvalteren bød velkommen og takkede for det store fremmøde, som varslede godt for den sag, som der skulle drøftes. Han holdt derefter et længere foredrag om sygeplejesagen og meddelte, at han var bemyndiget til at sige, at greveparret ville strække sig meget vidt med at støtte sagen økonomisk, således at alle, også de dårligst stillede, kunne være medlemmer og få den hjælp, som en sygeplejerske kunne give. Han oplæste derefter udkast til love for foreningen, hvorefter han spurgte, om nogen ønskede ordet.

Der blev musestille i den store forsamling, – alle så spændt hen på Anders Sørensen, på hvis pande store sveddråber piblede frem, han tog sit lommetørklæde frem og tørrede gentagne gange sin svedige pande, men trods sit løfte til os, sagde han ikke noget.

Jeg blev rasende! Dette var jo en skandale. Og skønt jeg var ganske uforberedt, måtte jeg tale og sagde da: „Må jeg få ordet? Hvem er det? spurgte godsforvalteren. Det er Jens Sørensens Søren fra Tvin-delstrup, sagde en gl. lejehusmand fra Giesegård.

Jeg fik så ordet og udtalte: Efter den måde, man på Giesegård har stillet sig overfor arbejdernes fri valgret, så ønsker jeg at sige til grevinden, godsforvalteren og de andre provisorister dernede, at vi hverken vil eller kan have noget med Dem at gøre. Som en protest mod

det overgreb, der er sket, beder jeg alle, der er enige med mig om at forlade lokalet.

En almindelig udvandring begyndte. Anders Sørensen var en af de første, der kom ud, jeg derimod en af de sidste. Jeg hørte grevinden sige: Min Gud, de går jo alle sammen. Hvor blev Anders Sørensen af?

Ja, også han, deres medindbyder var gået. Tilbage blev foruden de to indbydere, kun 3 arbejdere fra Giesegård og skolens lærer.

Som foran nævnt havde læge Christoffersen en væsentlig andel i, at min politiske interesse så tidligt blev vakt, men det var dog navnlig Oplysningsforeningen for Ringsted og Omegn, der blev stiftet 1884, som øgede denne interesse og gav mig den oplysning i foredrag og skrifter, som jeg følte trang til.

Jeg blev medlem af den første bestyrelse, som bestod af redaktør R. P. Jensen, P. Snack, Aversi, P. Petersen, Estrup, H. P. Nielsen, Bringstrup, og mig selv. Foreningens første opgave bestod i at udbrede Studentersamfundets småskrifter her på egnen; dette førte til, at vi meget snart kom i personlig forbindelse med det udvalg fra samfundet, der udgav disse skrifter. Dette udvalg bestod bl.a. af de senere så kendte mænd som overretssagførerne Amdrup, E. Stål, Zeuthen, J. K. Lauridsen, Niels Pedersen og cand. polit. Niels Neergård, disse unge energiske mænd var prægtige mennesker, som det var en fornøjelse og berigelse at være sammen med, og i forbindelse med dem planlagde vi foreningens videre virksomhed.

Snart efter begyndte vi med foredrag af oplysende art, hvor navnlig de ovennævnte mænd var foredragsholdere; disse møder havde stor tilslutning af de unge på egnen, men der var også mange ældre, både mænd og kvinder, der med interesse deltog i møderne, og foreningens medlemsantal steg hurtigt og stærkt, ikke mindst som følge af den bevægede politiske situation, der opstod ved regeringens provisoriepolitik.

Redaktør R. P. Jensen var foreningens første energiske formand; han lagde særlig an på at opdrage os unge politisk, idet han gav os bestyrelsesmedlemmer opgaver at besvare og materiale (skrifter, blade, bøger m.m.) for at sætte os ind i emnerne, hvorefter han kritiserede og vejledede os; senere ved sogneformands- og medlemsmøderne, som holdtes i restauratør Niels Christensens lokaler i „Panoptikonkælderen“ lige over for Postgården, blev der givet os lejlighed til at øve os som talere ved at indlede og deltage i diskussioner om de emner og andre politiske spørgsmål, som vi havde sat os ind i og forberedt os på at forklare og forsvare.

Disse møder fik stor betydning for mange af os unge, som derved fik praktisk øvelse i at udforme vore tanker, både skriftligt og mundtligt.

Foreningen fik dog sin største betydning ved afholdelse af mange foredrag og politiske møder samt selskabelige sammenkomster.

Allerede i sommeren 1884 arrangerede vi en skovtur med Studenter-samfundet som gæst til Vrangeskov og Kærehave. Egnens befolkning var værter og mødte med damer og ca. 40 køretøjer ved Ringsted station ved morgentogets ankomst fra København. Tilslutningen derfra var stor, og alle vogne blev fuldt besat; derefter gik turen til Knud Lavards kapel og senere til skovfogedstedet i Vrangeskov, hvor Carl Nielsen ved mange og lange borde havde arrangeret en ganske fortrinlig frokost, bl.a. med friske hummere, som den gang var en ukendt ret for os bønder.

Frokosten og samværet i Vrangeskov var meget fornøjeligt; det vekslede med tale og sang, og allerede her blev forsamlingen rystet godt sammen, der blev sluttet mange bekendtskaber og venskaber, som i adskillige tilfælde har holdt hele livet.

Senere på eftermiddagen fortsatte det lange vogntog over Valsø-magle og Kærup til Kærehave, hvor Carl Nielsen serverede en udmærket middag i pavillonen der. Ved denne middag blev sunget san-

ge og holdt et utal af taler, bl.a. af de foran nævnte mænd fra Samfundet.

Den senere folketingsmand Alfred Christensen holdt en stor og munter tale med skildring af hele turen og Haraldsted sø i sådanne vendinger, at hele forsamlingen sad i en ustandselig latter. Her fra egnen blev holdt taler af bl.a. P. Andersen, Jystrup, Cl. Snack, Klarupgård, R. P. Jensen, Anders Sørensen, Nordrup, og mange flere. Alvor og gammen skiftede hele dagen, – det var i det hele en ualmindelig vellykket sammenkomst, mellem bonde og student, kun kneb det med at bryde op, så man kunne nå det sidste aftentog til København.

Af pladshensyn må vi her afbryde S. Hyldegårds fortælling og nøjes med et kort referat.

Efter dette vellykkede studenterbesøg på Ringstedegnen blev studenternes værter og enkelte andre i vinteren 1885 inviteret til et genbesøg i København. S. Hyldegård giver en indgående og meget levende beskrivelse af det besøg, han slutter: Denne enestående fest vil jeg aldrig glemme.

Der blev ved disse sammenkomster mellem Studentersamfundets unge mænd og Midtsjællands bønder sluttet adskillige personlige venskaber, men et af disse blev den indirekte anledning til, at der kastedes mørke skygger over disse samvær.

Den senere bekendte forfatter Oskar Madsen, den gang en 20-årig student, blev i juleferien 1885–86 indbudt til at holde ferie hos Søren Hyldegård i Tvindelstrup. Nytårsdags aften deltog Oskar Madsen i et nytårsgilde hos gmd. Anders Sørensen i Nordrup. Da man skulle bryde op fra festen, prøvede den unge student for spøg kræfter med den 34-årige gmd. Hans Petersen fra Tvindelstrup (S. Hyldegårds svoger). Under spøgen trak Oskar Madsen pludselig en revolver frem, og i den tro, at den ikke var ladet, rettede han den mod Hans Pedersen, trykkede af, og i næste sekund faldt H.P. død om. Denne tildra-

gelse prægede sig uudslettelig i mange menneskers sind her på egnen. O.M. var fuldstændig sønderknust over det skete, han synes endog at have gjort forsøg på at tage sig selv af dage; han har iøvrigt indlagt begivenheden i sin roman „Inga“, udg. 1894. Romanens handling er henlagt til et sted i Jylland, men dramaet udspillede altså i virkeligheden i Nordrup.

S. Hyldegård fortsætter: Efter den ulykkelige hændelse i juleferien 1885, hvor min svoger blev skudt, tog min fader over hos min søster for at bestyre gården for hende, og allerede i foråret 1886 overtog jeg Hyldegården for en pris af 44.000 kr. Jeg var da kun 21 år gl., men havde Ole Hansen som værge og rådgiver, – han var mig en god støtte i den første vanskelige tid.

Den 4. maj 1886 blev jeg i Farendløse kirke gift med Anna, min skolekæreste, en datter af gdr. Christoffer Nielsen i Farendløse. På grund af forholdene var det en meget stilfærdig bryllupsfest, kun den allernærmeste slægt var med.

Anna, der kun 19 år gl. gik ind til sin gerning som husmoder på den store bondegård, var en køn, sund og livsglad bondepige, som med godt humør og stor dygtighed klarede sine opgaver på en ypperlig måde.

Hun var også kommet fra et godt hjem. Mine svigerforældre var prægtige mennesker. Christoffer var ikke af mange ord, men han var en solid og rettænkende mand og kunne godt være lun og munter i et lille selskab, var også politisk interesseret. Min svigermoder, Karen, var en sjælden kvinde. Ualmindelig dygtig både ude og inde, – hvad hun kunne overkomme, var helt utroligt. Altid blev man mødt med et smil og et udtryk, der viste, at man var velkommen. Det var et gæstfrit og godt hjem.

1885–86–87 var de mest bevægede år i den politiske kamp. Ole Hansen havde afløst læge Christoffersen som fmd. for Demokratisk Forening; han var tillige fmd. for Bringstrup–Sigersted sogneråd. Ole

Hansen blev aldrig nogen stor taler, men der var indhold i hans taler, han var dengang meget radikal, krads, skarp og stejl, det viste han ved mange lejligheder, bl.a. ved sognerådets protest mod det såkaldte Mundkurvcirkulære til lærerne, som førte til, at hele sognerådet måtte vandre i arrest, Ole Hansen endda flere gange.

I de ovennævnte år blev der startet mange riffelforeninger. I Nordrup-Farendløse blev den maskeret som en skytteforening, den blev stiftet d. 11/5 1885 ved et stort møde i Mulstrup gl. skole og jeg blev enstemmigt valgt til fmd. Foreningen indmeldte sig i S.A. som 49'de kreds med over 100 medlemmer. Noget af det første vi var med til, var at smide provisoristerne ud af amtsbestyrelsen og sætte venstremænd ind i stedet; jeg var en af disse og mødtes her for første gang med hmd. Poul Christensen, Ødemark, den senere landbrugsminister; – vi to gik godt i spand sammen, og vi tog manganen en dyst ved generalforsamlingerne med Otto Scavenius fra Basnæs, som var den førende indenfor Højre. Det var bevægede generalforsamlinger, og det var flere gange ved at gå over til håndgribeligheder; de blev holdt i Sorø.

Til at begynde med havde vi skydeøvelser på Mulstrup Mose ind imod Egedesgårdens marker. Skydningen skete med rigtige rifler (sognerådet havde ydet os 3 rifler), men da dette blev forbudt ved riffelprovisoriet, fortsatte vi øvelserne med 9 mm salonbøsser, som også var udmærkede på ca. 80 meters afstand. Desuden holdtes der eksercits og gymnastik under ledelse af gamle underkorporaler. Mange af de ældre af kommunens beboere, der var passive medlemmer, overværede med interesse øvelserne, som blev afholdt hver søndag eftermiddag på den nævnte plads.

Det er helt underligt at tænke på nu, men der var den gang virkelig alvor i sagen, man ventede, at det kunne blive nødvendigt at bruge magt for at få den forhadte regering væk. Om efteråret, når øvelserne sluttede med præmieskydning, blev der holdt store fester i en af de

små skove ved Nordrup med politiske taler af mænd som P. Andersen, Jystrup, gl. Alberti, Niels Neergård, Zeuthen, E. Stål, J. K. Lauridsen o.m.fl., og det var ikke blide ord, der faldt her.

Efter at jeg i året 1886 var blevet ejer af Hyldegården, tog driften deraf i høj grad min interesse, men tiderne var vanskelige, indtægterne små, 3 a 4 kr. for en td. korn, 70 og 80 øre for et halvt kg smør o.s.v. gav ikke mange penge i passen. Udgifterne var også små, ja, set med nutidens øjne meget små, vi levede jo for en væsentlig del af gårdens

Ringsted Landborenings bestyrelse ca. 1890.

I første række fra venstre: Christen Møller, Tygestrup, Søren Jensen, Hyldegård, Hans Frederiksen, Slimminge, og dyrlæge Poulsen, Ringsted.

I anden række: P. Petersen, Estrup, Chr. Ulrik Hansen, Haugbyrd, og Hans Nielsen, Bransagergården.

produkter, og min kone var en dygtig og meget økonomisk husmoder. Skatter og afgifter androg kun nogle få hundrede kroner, men alligevel kneb det med at få det til at løbe rundt. Værst var det med terminerne, rentepengene var ikke nemme at skaffe. Banker fandtes ikke, og driftskapital havde jeg ikke, så trods det, at jeg havde fået den gode gård for en billig pris, var det vanskeligt at fremskaffe de nødvendige kontante penge; men så kom min ven, Ole Hansen, Bringstrup, som kendte mine økonomiske forhold, og tilbød mig et lån på 3.000 kr. rentefrit til driftskapital, – så lysnede det for os. Jeg begyndte nu også på min gamle handel med kreaturer og tjente helt godt derved, således at jeg kunne tilbagebetale min gæld til Ole Hansen og endda have tilstrækkelig med driftskapital.

I året 1890 blev jeg valgt til fmd. for Ringstedegnens Landboforening; dette var for mig en stor overraskelse. Jeg var ikke selv til stede ved generalforsamlingen og blev derfor meget forbavset, da gdr. Frederik Nielsen, Farendløse, på hjemvejen fra generalforsamlingen, kom ind på Hyldegården og meddelte mig, hvad der var sket. Jeg kan ikke nægte, at jeg blev meget glad for den tillid, der her var vist mig, der kun var 26 år gammel.

Men som sagt, jeg var glad for hvervet, her var rigtig noget at tage fat på. Det var navnlig forbedringer af husdyrbruget, som jeg straks, og forøvrigt i hele min 10 årige formandstid, særlig interesserede mig for, og jeg havde gode hjælpere i mine kolleger i bestyrelsen, der alle var interesserede og dygtige mænd, som på bedste måde støttede mig.

Husdyravlen her på egnen, som på det meste af Sjælland, var på den tid af ringe betydning og ganske uden plan. De enkelte ret gode kvægbesætninger, der fandtes, blev rekrutteret ved indkøb hos handelsmænd. Stammer fandtes ikke, det eneste, der fra landboforeningens side var foretaget, var indkøb af nogle enkelte tyrekalve fra Ourrupgård. En af disse kalve kom på gode hænder hos forannævnte Fr.

*Søren Jensen, Hyldegaard, med sin hustru og sønnen Hans
samt gårdens folk ca. 1900.*

Nielsen, Farendløse, som ved god pleje opnåede, at denne tyr fik mange 1'ste præmier ved de sjællandske dyrskuer; men hvad der var det vigtigste, den gav grundlag for den fortrinlige besætning, – vel en af Danmarks allerbedste, som min gamle trofaste ven Niels Nielsen, Ejlekærgård, med stor dygtighed havde fremavlet, og hvorfra så mange avlsdyr er spredt ud over landet.

Men i almindelighed var besætningerne tarvelige. Noget af det første, der skete til forbedring af kvægavlen her på egnen, var, at vi dannede Tvindelstrup Tyreforening, som jeg blev fmd. for; da vi stod ret uforstående overfor, hvorledes sagen skulle gribes an, fik vi hjælp fra konsulent Bing fra Sorø Amts Landøkonomiske Selskab. Man deltog i de første kåringer, senere var Brinck Lassen, Roskilde,

var konsulent. De første tyre blev indkøbt hos forpagter Friis, Kammergave, senere fra Lyngø-Eskildstrup og sidst fra Fyn, og nu gik det godt fremad med avlen. Snart efter kom der flere foreninger på egnen, så det gik godt fremad med kvægavlen på Ringstedegnen.

Men var kvægavlen planløs her på egnen omkring 1890, så var hesteavlen det ikke mindre; jeg fik derfor i de følgende år nogle af mine gode venner med til at danne et interessentskab til køb af den 3-årige hingst „Vigas“ hos Rasmus Petersen, Munksgård ved Vordingborg. Senere fik vi dannet Ringstedegnens Hesteavlforening; denne forening har navnlig ved hingsten „Vigas“s enestående nedarvings-evne, ved kåring af hopper, indkøb og bortsalg af føl, samt de øvrige hingste, der har virket i foreningen, bidraget til at gavne hesteavlen på egnen.

Svineavlen i Danmark var først i halvfemserne også ganske uden plan. Det blev den unge statskonsulent P. A. Mørkeberg, der fik den opgave at sætte denne avl i system, en opgave, han løste på så glimrende en måde og til mægtig gavn for de danske landmænd.

Jeg havde den lykke sammen med andre gode mænd fra hele landet, at være hans medarbejder i det første statsudvalg til svineavlens fremme. Et billede af dette udvalg hænger her på mit kontor og bringer mig tit til at tænke på, hvordan vi den gang måtte begynde dette arbejde på bar bund, og på hvilken fortrinlig svinebestand vi nu har i Danmark, takket være konsulent Mørkebergs plan og virke.

Her må vi standse med S. Hyldegårds landøkonomiske beretning og kun oplyse, at hr. Hyldegård i 1896 valgtes til fmd. for det nystiftede Ringsted Andels-Svineslagteri, et hverv han bestred til 1919. Iøvrigt henvises til slagteriets og landboforeningens jubilæumsskrifter, henholdsvis fra 1921 og 1925.

På dette sted skal også kort omtales et par andre virksomheder, som S. Hyldegård fik startet i disse år.

Tvindelstrup Teglværk ca. 1900

I året 1893 begyndte han, sammen med sin nabo, gdr. Lars Jensen, på et hvidtølsbryggeri i Tvindelstrup. Dette blev dog 1899 sammensluttet med købmd. B. J. Bangs Bryggeri i Ringsted og de førtes videre under navnet „A/S Alliance“.

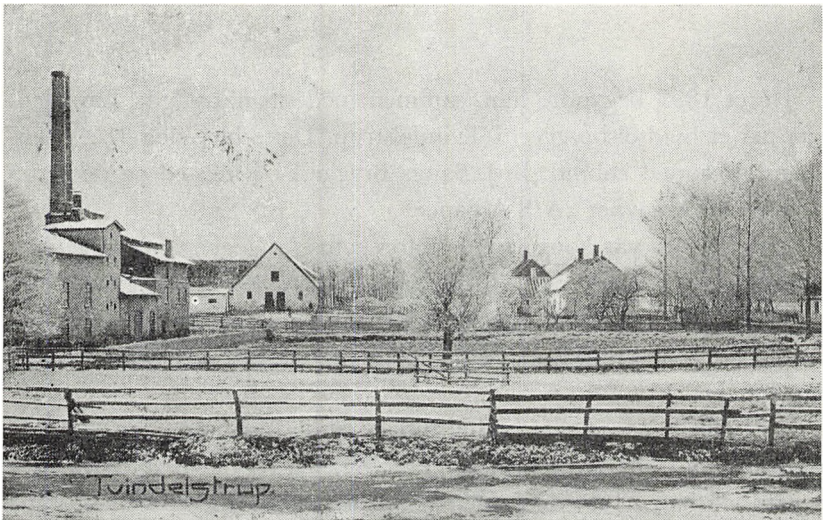
Efter at der var konstateret en forekomst af teglværksler i Hyldegårdens lod, startede man i 1898 også et teglværk, – i begyndelsen i en slags samdrift med bryggeriet. Det viste sig dog snart, at der var alt for lidt ler til rådighed, og teglværket gik derfor kun i en forholdsvis kort årrække.

S. Hyldegård fortsætter: Men tilbage til det politiske. Da Ole Hansen blev fmd. for Demokratisk Forening, blev jeg dens næstfmd. og senere, da han i 1890 blev folketingsmand, hans afløser som fmd. og derved medlem af Venstres overbestyrelse og repræsentant for Sorø

amt (indenfor partiet kaldet „Amtmand“. I denne stilling kom jeg i forbindelse med mange af datidens betydeligste Venstre-politikere. Jeg var langt den yngste i bestyrelsen og vel også den mest uerfarne, men jeg havde udmærkede rådgivere i mine gamle venner Peter Andersen, Jystrup, og Ole Hansen.

Ved besøg på rigsdagen var det altid V. Hørup, jeg drøftede sagerne med. Det var hans syn på politik, der den gang, som altid senere, tiltalte mig mest, også personligt kom vi i det bedste forhold til hinanden, derfor var jeg også taknemmelig for, at jeg fik overdraget det ærefulde hverv at tolke bondedemokratiets tak til ham ved hans ligfærd i Lørups ridehus.

(Ifølge Venstres Folkeblads referat udtalte S. Hyldegård følgende ved V. Hørups bære: Ogsaa fra Landet skal der lyde et Ord her ved vor kære Hørups Kiste. Der skal siges ham Tak fra det Bondedemo-

I forgrunden bryggeriet. I baggrunden Hyldegården før branden 1912.

krati, der betragtede ham som sin Høvding og Fører. En Tak, fordi han i sine udmærkede Artikler og Taler lærte os Bønder at rette Ryggen og hæve Hovedet som frie Borgere, lærte os at hade alt Udenoms-snak og Vrøvl, lærte Københavnerne og Byboerne ikke at se ned paa Bønderne, lærte Gaardmændene, at Husmændene og Arbejderne er deres gode Kammerater, lærte alle ikke at gøre Uret imod dem, der er daarligst stillede i Samfundet.

For alt dette og meget andet bringer vi Hørup vor inderligste Tak, og idet vi siger ham det sidste vemodige Farvel, lover vi hinanden, at Hørups Tanker og Hørups Minde skal leve længe iblandt os).

De politiske bølger vedblev at gå højt. I året 1887 kom jeg med i en skatteudpantning hos parcellist Mads Olsen, Tvindelstrup.

Mads Olsen havde bevidst undladt at betale sin skat; det drejede sig iøvrigt kun om et ringe beløb. Vi traf da den aftale, at jeg skulle repræsentere ham overfor myndigheden – den stedlige sognefoged med sine to vidner – når disse indfandt sig for at foretage udpantning.

Det underlige ved fortagetendet var, at såvel sognefogeden som de to vidner var medlemmer af Demokratisk Forening. Nå, men de lod sig imidlertid bruge at systemet.

Da selskabet mødte op for at foretage udpantningsforretningen, kom jeg derfor også til stede. Jeg gjorde sognefogeden opmærksom på, at forretningen var i modstrid med grundloven, og jeg begærede at få dette antegnet i protokollen. Da sognefogeden nægtede dette under henvisning til, at politimesteren havde sagt, at en sådan begæring ikke skulle tages til følge, udtalte jeg: „Saa er du imod Grundloven“, og det indrømmede han. Derpå sagde de to vidner, en parcellist og en smed, fra. De skulle ikke have noget af forretningen, når sognefogeden indrømmede, at den var i modstrid med loven.

Da fader senere på dagen traf sognefogeden, bebrejdede han denne, at han havde tjent den provisoriske regering, og sagde: „Jeg troede, at du var en Mand“.

Den følgende dag blev både far, og de to vidner, Mads Olsen og jeg af 2 gendarmere stævnet til at møde i Ringsted ret. Der var lavet plads til os alle i arresten, fik vi senere at vide, men kun far og jeg fik fornøjelsen at blive sat ind. Først kom far for. For hans fornærmende udtalelser mod sognefogeden blev der afsagt fængselskendelse over ham. Og så var det min tur.

Politimesteren modtog mig med ordene: „Naa, endelig har jeg Dem“. Og så fulgte en lang tale, hvori jeg blev stemplet som en anmassende person og en fare for de unge på egnen: „Og nu har De sidst bragt Deres gamle Far i Arresten,“ sagde han bl.a., „og det kan De tillade Dem uden at angre – – !“

Politimesteren lod derefter rapporten oplæse. Den gav imidlertid et helt forvrænget billede af optrinet, så den kunne jeg ikke godkende. Uden at tænke over det, havde jeg fået hænderne stukket i lommerne, men pludselig næsten skreg politimesteren: „Hænderne af Lommen!“ „Javel,“ svarede jeg lovlydigt, og lod handling følge ord. „Nu maa De saa diktere til Protokollen, hvis De ellers kan,“ sagde så politimesteren. Det lod jeg mig ikke sige 2 gange. Efter at jeg havde dikteret, hvordan optrinet havde fundet sted, bemærkede han, at det ikke stemte med sognefogedens forklaring.

„Kan godt være,“ svarede jeg, „men saadan gik det nu til.“ Nu begærede jeg protokollen oplæst påny, hvilket også skete efter megen protest. Jeg kendte loven, så de måtte endda modtage endnu nogle rettelser. Inden jeg blev sendt ned i arresten, sagde politimesteren, at han nu skulle vide at „klemme“ mig.

Nå, vi fik ikke lov at sidde længere end til aften. Sagfører Niels Svendsen tog straks affære, da han hørte om vor skæbne.

Han telefonerede til gl. Alberti, der omgående telegraferede til myndighederne i Ringsted, at han på Bondestandens Sparekasses vegne stillede et hvilket som helst beløb til rådighed som garanti for de to „fanger“. Politimesteren tog imidlertid ikke mod tilbudet, men

*J. K. Lauridsen, folketingsmand 1887–1895.
Maleri af Oswald Nilson. Hænger på Christiansborg.*

løslod os efter 5 timers forløb. Ude på rådhusets trappe blev vi modtaget af gl. P. Jensen, Estrup, der bød os velkommen „i det fri“.

Der var stort røre i Ringsted, og senere på aftenen festede Venstre-bønderne og de demokratiske borgere med os i Carl Niensens lokaler. Nogle dage senere modtog jeg en dom på 1 måneds fængsel på sædvanlig fangekost. Far fik en bøde på 50 kr. Vi indankede dommene for overretten, hvor far blev frikendt, medens min dom blev forvandlet til 50 kr. i bøde, subsidiært 2 dages vand og brød. For at optræde så skarpt som muligt imod systemet valgte jeg at sidde de to dage på vand og brød. – Lokalerne kendte jeg jo i forvejen.

Blandt de politikere, som jeg i disse år var mest sammen med, var

Fogtmann, Jens Busk og J. K. Lauridsen (1887–95 folketingsmand for Ringstedkredsen). J. K. Lauridsen mødte jeg første gang, da han sammen med gl. Alberti talte ved en fest i Anders Sørensens lille skov i Nordrup (vistnok 18/6 1885). Han henrev gang på gang hele forsamlingen til et meget kraftigt bifald.

Det var i de første provisorieår, vi lærte hinanden at kende, og da han kort efter blev kredsens folketingsmand, og da jeg var fmd. for Demokratisk Forening i kredsen, kom vi ind i et intimt samarbejde. Jeg lærte ham at kende ikke blot som den meget dygtige og begavede mand, men også som den vennesele og trofaste og som den virkelige demokrat.

Vi kørte sammen ud til vælgermøderne. Som regel boede han hos mig, og det var en fest at deltage i disse møder med ham på talerstolen. Herre Gud, hvor blev Højres godsejere, hofjægermestre og kammerherrer dog små mennesker i debatten med ham. Og Gud Fader bevares, hvor han dyppede dem, når de forsøgte at spille overlegne. Aldrig har jeg hørt og kendt nogen taler, der som han kunne rive en forsamling med sig. Klaus Berntsen var vel den, der kom ham nærmest, men heller ikke han nåede helt op ved J. K. Lauridsens side.

J. K. Lauridsen var født og opvokset i et mindre vestjysk bondehjem. Ved venners hjælp blev han holdt til bøgerne og opnåede glimrende eksamensresultater. Omtrent samtidig med, at han blev folketingsmand, havde han som overretssagfører begyndt egen forretning i en stor lejlighed i Frederiksberggade i København, hvor han fik en stor og anset kundekreds. Han blev gift med en prægtig ung kvinde, datter af en anset og velhavende københavnsk husejer. De fik to dejlige børn, og alt tegnede sig så lyst og lykkeligt for dem, som tænkes kunne. Jeg har flere gange været i deres smukke hjem og på det store kontor.

Når dette liv, der tegnede så smukt, fik så krank en udgang ved

tilbøjelighed til stærke sager, forekom det mange uforståeligt. Selv er jeg tilbøjelig til at tro, at skæbnen vendte det den vej på grund af de processer, han førte for folketingsmand Dønnergård mod P. A. Alberti, da det viste sig, at grundlaget, som J. K. Lauridsen procederede på, var falskt fra ende til anden. Dønnergård flygtede ud af landet, og Lauridsen, som havde handlet i god tro, sad tilbage med nederlaget og skammen. Dette var, tror jeg, mere end denne hjertensgode og prægtige mands nerver kunne holde til. Han kom i tiden derefter ved møder og på rigsdagen uden at være nøgtern, han forlod sit hjem og sin forretning og færdedes i dårligt selskab. Senere oprettede han en skrivestue i Hyskenstræde. Ole Hansen, som havde fået at vide, at han boede der, fortalte mig det, og næste gang, jeg kom til hovedstaden, gik jeg derned for at hilse på ham. Der sad han i et mørkt og uhyggeligt rum med usle møbler. Han var meget træt og sløj, talte næsten ikke, og da jeg spurgte ham, hvordan han havde det, gentog han bare: Det er ikke godt, det er ikke godt, mine ben vil ikke bære mig. Det gjorde mig meget ondt at se min gamle ven under disse forhold, men jeg forstod, at han ønskede at være alene og nøjedes derfor med at ønske ham god bedring. Siden fik jeg at vide, at han ikke led materiel nød, idet en af hans velhavende venner hjalp ham – efter tidens forhold rundeligt –, så han spiste i en lille beværtning ved siden af hos nogle ældre, ordentlige folk, hvoraf konen sørgede for ham, så godt hun nu kunne.

Der gik nogen tid, så fik jeg at vide, at J. K. Lauridsen var blevet indlagt på Kommunehospitalet. Da jeg kom ind i den store sygestue for at besøge ham, sad han op i sengen og talte med en ældre, pæn, men tarvelig klædt kvinde, – det var konen fra beværtningen. Han blev denne gang meget glad for at se mig og sagde til konen: „Det er en af mine Vælgere, du kan godt gaa, medens Søren er hos mig.“

Han var stærkt lidende af vattersot, men ved godt humør og meget talende, han tog straks fat på politik på sin sædvanlige måde: „Hva’

mener Du om I. C.? Han er vel nok blevet stor i Slav'et, den Degn! Hva' ska' han gaa med Uniformskasket for, alle Folk griner jo a' ham, han bli'r jo til Nar, og det er han da ellers for god til. Ku' Du tænke dig at se mig med saadan en Kasket, hva' Søren?" Og så lo J. K. Lauridsen, så det klukkede i ham, og så at patienterne på hele stuen lo med. Lidt efter fortsatte han og denne gang alvorligt:

„ Næh, Du, saa er det minsandten bedre med Ole (Hansen). Ham er jeg stolt af, han er Bonde og vedbliver at være Bonde, selv om han er blevet Minister. Han er en klog Mand, jeg synes, han gør det helt godt, han bliver ikke vigtigt.

Men hva' siger man saa om P. A. Alberti? Han er vel nok blevet høj i Hatten nu. Men der kommer en Dag, da han bliver lille. – Meget lille. Man kan jo ogsaa læsse saa meget Møg paa en Vogn, at den bryder sammen, og det hele ender i Skidtet – “.

J. K. Lauridsen blev træt og lagde sig ned i sengen. Han takkede mig for besøget, og der var tårer i hans øjne ved afskeden. Også jeg var bevæget, jeg ventede jo ikke at se ham i live mere.

Men det gik anderledes. En månedstid efter hørte jeg, at han var udskrevet fra hospitalet og var begyndt igen på skrivestuen, og kort tid efter læste jeg i Ringstedbladene, at han skulle tale ved en sygekassefest i skoven ved Aarløse.

Min nabo, Lars Jensen, og jeg kørte derover og traf ham i beværteteltet i samtale med sygekassens bestyrelse. Så snart han så os, sprang han op og kom hen og tog os een under hver arm. Han var meget bevæget og glad, fordi vi var kørt så langt for at hilse på ham, og han tog os med på en tur i skoven. Han talte ustandseligt, medens vi gik, og da vi spurgte til helbredet, svarede han: Bedre, men ikke så godt.

Je. Kå., som han kaldtes, var eneste taler ved festen, men det var også nok. Han holdt en ganske fortrinlig tale om emnet: „Hvad er Demokrati?“, og han var selv stærkt bevæget, da han ved brug af

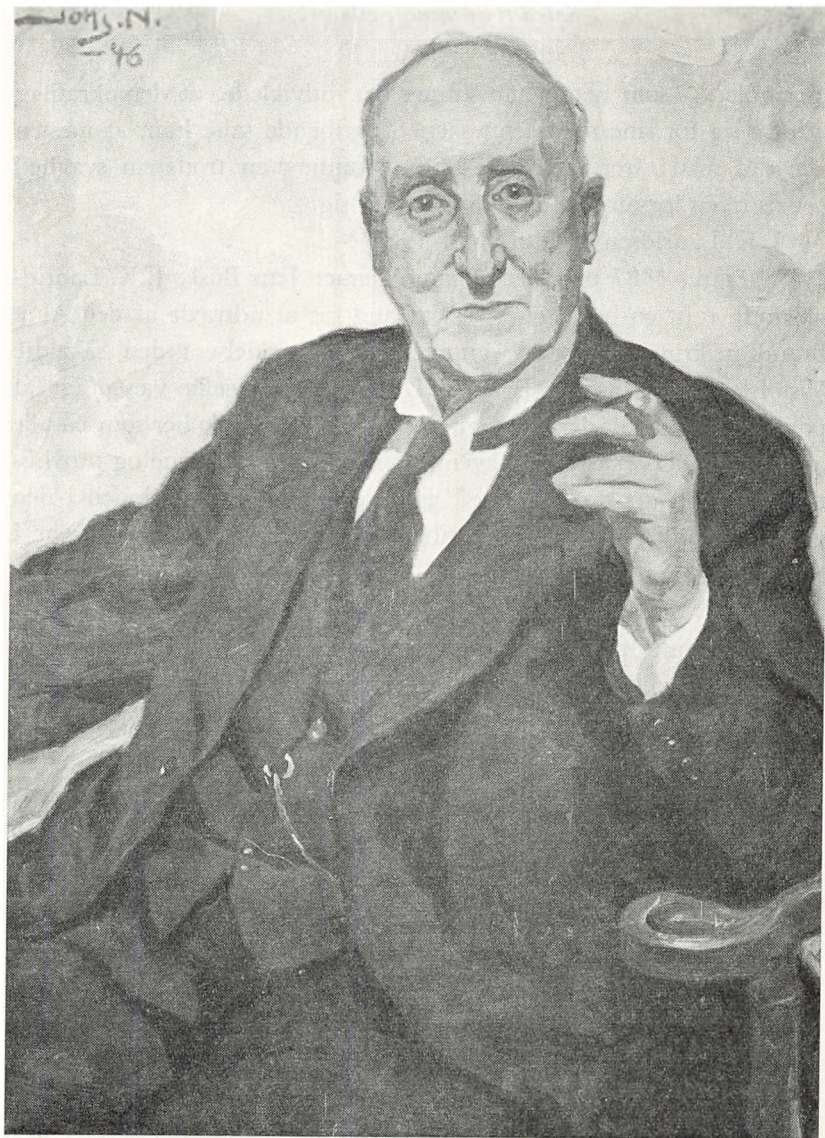
eksempler, – som netop han kunne det, udviklede, at demokrati er at ofre sig for sine medmennesker. Så gribende talte han, at næsten alle sad med tårer i øjnene. Endnu kunne han trods sin svaghed begejstre en forsamling og rive den med sig.

(J. K. Lauridsen døde d. 3/11 1905).

I efteråret 1887 blev der af mine venner Jens Busk, J. K. Lauridsen m.fl. rejst en bevægelse på Sjælland for at udtræde af den Alm. Brandforsikring for Landbygninger og indmeldelse i den såkaldte Vistofske Brandkasse i Jylland. Det var selvfølgelig væsentligt af politiske grunde, at der blev agiteret herfor; man ville her som på alle andre områder væk fra samkvemmet med herremændene og provisoristerne, men der var dog også god jordbund for agitationen i den gamle brandkasses love og tariffer, som afgjort i høj grad var i herremændenes favør.

Der blev holdt et stort møde i Ringsted, hvor Jens Busk under stor begejstring fra forsamlingen forelagde sagen. Der blev på mødet nedsat et udvalg, for hvilket jeg blev formand, til at tage sig af sagen, og der blev straks taget fat med udmeldelser af den gl. forening og indmeldelser i den jyske, og det gik raskt; men så viste det sig, at det var vanskeligt at få panthavernes tilladelse til dette, og da selv Bondestandens Sparekasse nægtede at give tilladelse dertil, kørte man fast. Da var det, at P. A. Alberti benyttede stemningen, og ved møder udover Sjælland rejste Foreningen Sjællands Brandforsikring for mindre Landbrugere. Allerede 1888 blev jeg valgt til branddirektør i denne, se iøvrigt retspræsidents Hoves festskrift ved Østifternes Brandkasses 50 års jubilæum 1938, som meget udførligt omtaler min virksomhed indenfor denne forening.

Som foran omtalt var sidste halvdel af firserne og helt op til århundredskiftet en streng tid for danske landbrugere i økonomisk henseende; men den politiske kamp havde vækket de danske bønder, de følte trang til oplysning, en trang som de i nogen måde fik tilfreds-

Søren Hyldegaard, malet 1946.

stillet ved læsning og foredrag og navnlig ved ophold på høj-og landbrugsskoler, som gav de unge initiativ og virkelyst. Firsernes slagord inden for Venstre var: „Vore egne Mænd paa alle de Pladser, som vi kan besætte“, dette program blev også gennemført både til rigsdagen, amtsråd, sogneråd og i foreningerne. Her i Demokratisk Forening blev der nedsat et udvalg til at søge at få en venstresagfører og en dyrlæge her til Ringsted, og ved studentersamfundets medhjælp lykkedes det også at få to unge dygtige mænd til at nedsætte sig her i Ringsted; det var sagfører Niels Svendsen og dyrlæge Martin Poulsen, de fik tilsgagn om foreningens støtte, og dette løfte blev også holdt, idet der overalt i kredsen blev holdt møder, hvor de to mænd blev anbefalet, og medlemmerne opfordret til at gå bort fra de gamle forbindelser og kun benyttede vore meningsfæller, dette lykkedes også hurtigt takket være de to mænds dygtighed og hele opræden.

Blandt mine nære politiske venner må jeg også nævne C. Th. Zahle, som jeg havde lært at kende som ung student i studentersamfundet, vi sluttede dengang ikke alene et politisk, men også et personligt venskab, som har holdt hele livet. Jeg var den første, der nævnte hans navn, da vi i 1895 skulle skifte rigsdagsmand; det har jeg aldrig fortrudt, det var en ære for Ringstedkredsen at være repræsenteret på rigsdagen af C. Th. Zahle i de mange år (1895–1928), og jeg var stolt over at være blandt hans første stillere.

Ved det første folketingsvalg efter at jeg i 1889 var fyldt 25 år, havde jeg opfordring fra ikke mindre end 11 valgkredse om at stille mig som rigsdagskandidat, deriblandt var flere fra helt sikre kredse, også ved valgene derefter havde jeg hver gang flere opfordringer fra forskellige kredse og både skriftlige og mundtlige henstillinger fra ledende politikere, bl.a. fra J. C. Christensen om at sige ja, men min kone var den stærkeste, hun var bange for, at det skulle gå ud over vort hjem, sagde hun, og da jeg ikke turde benægte, at dette kunne blive tilfældet, lovede jeg at være standhaftig og sige nej, skønt det

tit var svært nok; min kone var derfor ikke helt rolig, før delegationerne havde forladt Hyldegården med et bestemt nej. Endelig i året 1909 lovede jeg Ove Rode og C. Th. Zahle af hensyn til partiet, at lade mig opstille i en kreds, hvor jeg ikke havde udsigt til at blive valgt, men hvor jeg kunne samle stemmer for partiet. En sådan kreds var Fuglebjerg, og da der kom en deputation derfra og opfordrede mig til at stille mig mod kredsens mangeårige folketingsmand, Lars Jensen, der altid var valgt med et stort flertal af stemmer, sagde jeg ja. Lars Jensen blev også denne gang genvalgt, men kun med et lille flertal.

Ved valget 1910 var jeg opstillet igen, men havde denne gang hmd. Martin Hansen, Skafterup, til modkandidat. Vi havde en fornøjelig og fordragelig valgkamp sammen, vi forøgede begge vort stemmetal, men Martin Hansen gik betydeligt frem og blev valgt. Han var en god mand, og det var trist, at han skulle dø så tidligt (1927). Jeg fulgte ham til hans sidste hvilested på Fuirendal kirkegård.

For en fuldstændigheds skyld skal det tilføjes, at S. Hyldegård ved valget 1913 var opstillet i Faksekrederen imod Th. Stauning.

Vi må her tage afsked med Søren Hyldegård, skønt han i sit manuskript endnu fortæller mangt og meget om sin tid. Det må meget beklages, at de bestræbelser, der 1946 var fremme for at få udgivet hans samlede erindringer i en stor bog (ca. 300 sider), ikke blev til noget, men gennem disse uddrag er dog noget deraf blevet gjort tilgængeligt for en større læsekreds.

Østifternes Brandforsikring rejste S. Hyldegård et minde, en stor natursten, på Farendløse kirkegård, den har følgende indskrift:

Branddirektør, fhv. sognefoged
Søren Jensen Hyldegård, R. af Dbg.,
* Tvindelstrup 26/7 1864
† Ringsted 25/3 1950

EFTERSKRIFT:

S. Hyldegård var gift 2 gange. Første gang med fru Anna, født Nielsen. I dette ægteskab fødtes sønnerne Hans og Holger Hyldegård. Fru Anna Hyldegård døde 1920, og i året 1929 indgik S. Hyldegård nyt ægteskab med fru Munda Hyldegård, der er datter af en islandsk odelsbonde. I dette ægteskab fødtes sønnen Preben Hyldegård.

Søren Hyldegård beklædte tid efter anden en mængde tillidshverv og havde mange private eller offentlige gøremål. Den følgende oversigt er bygget på hans egne notater.

1885 Stifter af og formand for Nordrup-Farendløse Skytteforening.

I disse politisk bevægede år formand for Oplysningsforeningen for Ringsted og Omegn. Ligeledes formand for Demokratisk Forening i Ringstedkredsen og såkaldt „Amtmand“ i Venstres Organisation for Sorø Amt.

1888 Medstifter af Østifternes Brandforsikring. Branddirektør i samme til sin død. Medlem af bestyrelse og forretningsudvalg fra hhv. 1903 og 1912 og næstformand fra 1935 til sin død i 1950.

1890 til 1900 formand for Ringstedegnens Landboforening.

1890 Medstifter af A/S Ringsted Bank. Medlem af bankrådet, senere næstformand for samme. Medlem af bestyrelsen i mange år.

1893 oprettede S. Hyldegård sammen med sin nabo, Lars Jensen, et hvidtølsbryggeri i Tvindelstrup. 1899 indgik dette i A/S Bryggeriet Alliance i Ringsted, og S. Hyldegård blev medlem af dettes bestyrelse og i mange år dens formand.

1896 Medstifter af Ringsted Andelssvineslagteri. Formand for samme til 1919. I mange år medlem af fællesbestyrelsen.

1896 Formand f. Ringstedegnens Hesteavlforening og for Stutteriet Toftegård.

1898 oprettede S. Hyldegård og Lars Jensen Tvindelstrup Teglværk.

1900 til 1940 sognefoged for Farendløse sogn. Medstifter af sognefogedforeningen i Danmark.

1902 Statens Tilsynsførende med svineavlscener på Sjælland og Møn.

Fællesdommer og revisor i De samvirkende sjællandske Landboforeninger i mange år. – Deltog i 34 delegeretmøder.

1903 Vurderingsformand til ejendomsskyld, virkede som sådan i mange år.

Næstformand i Vurderingsformandsforeningen og senere formand og æresmedl.

1909 og 1910 folketingskandidat i Fuglebjergrkredsen og i 1913 i Faksekredsen imod Th. Stauning.

1915–24 formand for Statshingsteskekommisionen og for den tyske kommission til indkøb af heste på Sjælland.

1917 medstifter af Køge-Ringsted Jernbaneselskab. Næstformand i dettes direktion.

1919 til 1935 medlem af Remontekommissionen.

I mere end 40 år vurderingsformand til udlån af umyndiges midler, derefter for Kreditkassen for Landejendomme.

1936 byggede S. Hyldegård ejendommen „Lilleborg“ i Ringsted, hvor han boede sig 1940 og fik en klasselotterikollektion.

Rejser i udlandet til stutierne i Hannover og Holsten samt i Oldenburg, og til skuer i England. For slagteriet foretog S. Hyldegård mange rejser til Hamborg og England, navnlig til kunder i London, Manchester, Liverpool, Bristol og andre byer.